צוויי פיעסען אין מארים שווארץ אידיש קונסט טעאטער

פון ל. מלאך.

נאך אן הפסקה פון א קנאפ יאהר, האב איך זיך די טעג צוריקגעקערט מיט גיט אן ווייניג בענקשאפט קיין ניו־יארק. איך האב דאריבער, מיט פארשטענדליכען דורשט זיך געלאזט אויף די טעאטערעס, זעהן, צי האט זיך עפעס איבערגעביטען, פארענדערט, אויסגעבעסערט און באייערט.

שפילט מען נאך אלץ אזוי מיט דעם געקעסטעלטען הימעל (וואהרים אז די דעקאראציע, דער "הימעל" ליגט אוועקגעלייגט אויף דער פאליצע און אז מען דארף איהם אויפהענגען זעהען זיך די קעסטעלאך, די איינקנייטשונגען שטארק און) הענגען נאך די בוימער אראפ פון אויבען און ריהרען ניט אן די ערד (דעם פאל פון דער ביגע) און יערער דורכגאנג מאכט זיי זיך צובלאזען.

און — שפילט מען נאך אלץ די זעלבע פיעסע און די אקטיאראן טראגען נאך אלץ דעם זעלבען גרים, א אינטעליגענט — מיט א בערהעל און ברייטען, שווארצען קראוואט, א מענש אין צווייטען אקט, כדי אויסצורופען די אילוזיע פון א "צייט שפעטער" פוידערט מען זיך צו די פאות — א סימן פון אנטלאפענער יוגענט...

איך בין געקומען אין "ברען" פון טעאטער סעזאן, טייל טעאטערען האבען שוין געביטען זייערע ערעפענונגס פיעסען אנדערע טוען עס איצט. איך האב נאך באוויזען אריינצוכאפען א גאנצע פארשטעלונג פון מארים שווארצ'ס אויפפירונג און פצעניזירונג פון לעאן פויכטוואנגער'ס באריטטען ראמאן "איד זיס".

איך זאג א "גאנצע" פארשטעלונג, ווייל נאכדעם ווי א פיעסע נעהט אוועק א האלבען וויינטער און א צווייטע איז שוין אויפגעפירט און באלד, באלט נעהט זי אראפ און די נייע נעהט אריין, לעבען שוין די ארטיסטען ווי א מאמע וואס זוינט איהר קינד און איז שוין פארגאנגען מיט אן טראגען מיט אן אנדערס. ביי מארים שווארצ'ן אין קונסט טעאטער איז דאס אבער נישט אזוי. א פארשטעלונג איז א פארשטעלונג ווען אפילו זי איז די לעצטע.

בין איך געזעסען ביי דער פארשטעלונג און געטראכט קודם מעהר פון מארים שווארצ'ן ווי וועגען זיין טעאטער, אט ערשט — א ספעציעל טעאטער, ווי א קליינער קונסט־טעמפעל אין מזרח סטיל אויפגעביט געווארען פאר איהם אויף דער צווייטער עוועניו, און אט, איז ער נאר אויף דער פערצענטער נאס און אט נאר איצט, אויף בראדוויי, אין אפנלאנץ פון דעם וויינסען וועג. אין שבכות מיט דעם גרעסטען טעאטער וויינקעל אין דער וועלט. פארא־יאהרען אין נאך דא געווזען א ענגליש טעאטער און איצט — איבער די טירען פלאמט א שילד "אידיש קונסט טעאטער". קיין זאך, פון שטיין ליגט ניט און וועג אט דעם דאזיגען מערקווירדיגען ענערגישען מענשען. עס איז אפשר דער טעמפעראמענט וואס ברויזט אין א קינסטלער און שטופט צו מעשים, צו דערנריכטונגען און כאטש דאס אידישע קונסט טעאטער איז א פרוואטע אינסטיטוציע און זיין איינגענטימער איז מארים שווארץ, איז עס אבער א פאלקס אינסטיטוציע און ווילענדיג צי ניט, מוז מען צוגעבען, אז אן דעם, וואלט דאס פיער־מיליאנער אידישע אמעריקע ניט געהאט זיך צו באריטמען מיט א קולטור בנין וואס הייסט אידישע קונסט טעאטער.

די ענגליש־אמעריקאנער פרעסע האט זיך שטארק צוגערוקט צום אידישען קונסט טעאטער און רופט זיך ווארים אפ, און אין דער אמת'ן, די אויפפיהרונג וואס מארים שווארץ ניט אין זיין טעאטער, איפפאנירט אפילו די גרויסע בראדוויער רעזשיסארען און מען קומט זיך אפט לערנען אין קונסט טעאטער.

פאר מארים שווארצ'ן, ווייזט אויס, איז ניטא קיין שטיינער אין וועג, ניט נאר פון קריגען א טעאטער וואס זאל זיין ראוי און צוגעפאסט, נאר מיט דער פארשאלטענער פראצע וועגען רעפערטואר, ניטא קיין פיעסען, און די וואס זענען דא (לויט ווי עס דאכט זיך ביי א סך שריי־בער) האבען קיין ווערט ניט פאר זיין טעאטער, ער ווערט ניט פארצווייפעלט. עס איז דא א גרויסע ליטעראטור, א וועלטליכע און א אידישע און ער ווייסט דעם אופן פון סצעניזירען און דאס גע־לינגט איהם. אט, פארא־יאהרען שלום אש'ס "קידוש השם", אט איז שלום עליכם'ס "סטעמפעניו" און אפילו פאר הייזאהר שלום עליכם'ס "בלאנדזשענדע שטערען". מארים שווארץ האט פאר'ן אנהויב פון זיין סעזאן סצעניזירט פויחט־וואנגער'ס ראמאן "מאכט אדער געלט" אונטער'ן נאמען "איד זוס". עס איז א מעקווירדיגער אויפטו. עס איז פארשטע־לונג און ליטעראטור, פארשטעלונג וואס איז אפילו ניט אפגעטיילט פון מעלאדראמ־מע, צי איז עס בכיון אזוי פון דער סצע־ניזירונג, צי איז עס א טעאטער שטריך. עס איז א פארשטעלונג פון ברייטען פאר־שטענדליכען דורשט זיך געלאזט אויף די טעאטערעס, זעהן, צי האט זיך עפעס איי־בערגעביטען, פארענדערט, אויסגעבעסערט און באייערט.

שפילט מען נאך אלץ אזוי מיט דעם געקעסטעלטען הימעל (וואהרים אז די דע־קאראציע, דער "הימעל" ליגט אז די דע־ליינט אויף דער פאליצע און אז מען דארף איהם אויפהענגען זעהען זיך די קעסטעלאך, די איינקנייטשונגען שטארק און) הענגען נאך די בוימער אראפ פון אויבען און ריהרען ניט אן די ערד (דעם פאל פון דער ביגע) און יערער דורכגאנג מאכט זיי זיך צובלאזען.

און — שפילט מען נאך אלץ די זעלבע פיעסע און די אקטיאראן טראגען נאך אלץ דעם זעלבען גרים, א אינטעליגענט — מיט א בערהעל און ברייטען, שווארצען קראוואט, א מענש אין צווייטען אקט, כדי אויסצורופען די אילוזיע פון א "צייט שפעטער" פוידערט מען זיך צו די פאות — א סימן פון אנטלאפענער יוגענט...

איך בין געקומען אין "ברען" פון טעאטער סעזאן, טייל טעאטערען האבען שוין געביטען זייערע ערעפענונגס פיעסען אנדערע טוען עס איצט. איך האב נאך באוויזען אריינצוכאפען א גאנצע פאר־שטעלונג פון מארים שווארצ'ס אויפ־פירונג און פצעניזירונג פון לעאן פויכט־וואנגער'ס באריטטען ראמאן "איד זיס".

איך זאג א "גאנצע" פארשטעלונג, ווייל נאכדעם ווי א פיעסע נעהט אוועק א האלבען וויינטער און א צווייטע איז שוין אויפגעפירט און באלד, באלט נעהט זי אראפ און די נייע נעהט אריין, לעבען שוין די ארטיסטען ווי א מאמע וואס זוינט איהר קינד און איז שוין פארגאנ־גען אין טראגען מיט אן אנדערס. ביי מארים שווארצ'ן אין קונסט טעאטער איז דאס אבער נישט אזוי. א פארשטעלונג איז א פארשטעלונג ווען אפילו זי איז די לעצטע.

בין איך געזעסען ביי דער פארשטע־לונג און געטראכט קודם מעהר פון מארים שווארצ'ן ווי וועגען זיין טעאטער, אט ערשט — א ספעציעל טעאטער, ווי א קליינער קונסט־טעמפעל אין מזרח סטיל אויפגעביט געווארען פאר איהם אויף דער צווייטער עוועניו, און אט, איז ער נאר אויף דער פערצענטער נאס און אט נאר איצט, אויף בראדוויי, אין אפנלאנץ פון דעם וויינסען וועג. אין שבכות מיט דעם גרעסטען טעאטער וויינקעל אין דער וועלט. פארא־יאהרען און נאך דא געווזען א ענגליש טעאטער און איצט — איבער די טירען פלאמט א שילד "אידיש קונסט טעאטער". קיין זאך, פון שטיין ליגט ניט און וועג אט דעם דאזיגען מערקווירדיגען ענערגישען מענשען. עס איז אפשר דער טעמפעראמענט וואס ברויזט אין א קינסטלער און שטופט צו מעשים, צו דערנריכטונגען און כאטש דאס אידישע קונסט טעאטער איז א פרוואטע אינסטיטוציע און זיין איינגענטימער איז מארים שווארץ, איז עס אבער א פאלקס אינסטיטוציע און ווילענדיג צי ניט, מוז מען צוגעבען, אז אן דעם, וואלט דאס פיער־מיליאנער אידישע אמעריקע ניט געהאט זיך צו באריטמען מיט א קולטור בנין וואס הייסט אידישע קונסט טעא־טער.

די ענגליש־אמעריקאנער פרעסע האט זיך שטארק צוגערוקט צום אידישען קונסט טעאטער און רופט זיך ווארים אפ, און אין דער אמת'ן, די אויפפיהרונג וואס מארים שווארץ ניט אין זיין טעאטער, איפפאנירט אפילו די גרויסע בראדוויער רעזשיסארען און מען קומט זיך אפט לער־נען אין קונסט טעאטער.

פאר מארים שווארצ'ן, ווייזט אויס, איז ניטא קיין שטיינער אין וועג, ניט נאר פון קריגען א טעאטער וואס זאל זיין ראוי און צוגעפאסט, נאר מיט דער פאר־שאלטענער פראצע וועגען רעפערטואר, ניטא קיין פיעסען, און די וואס זענען דא (לויט ווי עס דאכט זיך ביי א סך שריי־בער) האבען קיין ווערט ניט פאר זיין טעאטער, ער ווערט ניט פארצווייפעלט. עס איז דא א גרויסע ליטעראטור, א וועלטליכע און א אידישע און ער ווייסט דעם אופן פון סצעניזירען און דאס גע־לינגט איהם. אט, פארא־יאהרען שלום אש'ס "קידוש השם", אט איז שלום עליכם'ס "סטעמפעניו" און אפילו פאר הייזאהר שלום עליכם'ס "בלאנדזשענדע שטערען". מארים שווארץ האט פאר'ן אנהויב פון זיין סעזאן סצעניזירט פויחט־וואנגער'ס ראמאן "מאכט אדער געלט" אונטער'ן נאמען "איד זוס". עס איז א מעקווירדיגער אויפטו. עס איז פארשטע־לונג און ליטעראטור, פארשטעלונג וואס איז אפילו ניט אפגעטיילט פון מעלאדראמ־אן פארגאנצט. דער צווייטער אקט, ביי דעם איר אפענהיימער'ס אנקעל, די גע־היימע היים פון זיין טעכטער'ל, ליגט לאנג, לאנג אין זכרון. עס איז פאעזיע פון דער וועלט. ס איז צער פון דורות. עס איז שרעה, געהייטער צאפעל. עס איז קבלה און שיר השירים ליבע. עס איז געפאנצערט, עס איז קעלער און פאלאץ.

און פארשטייט זיך, אז ביי דער קונסטלערישער אטמאספערע, מוז שוין דער, וואס נעמט אנטייל, ארויסלייכטען, מוז שוין צוטראגען זיין גאנצען חלק פון טאלאנט. איינס דעם אנדערען צייכט, רענט אן אן ווירקט. איך האב ניט גע־זעהן די אנפאנג פארשטעלונג בעת סעמ־יועל גאלדענבורג האט געשפילט אלס "איר זוס, איך האב געזעהן גאלדענבורג'ן אלס דעם הערצאג — און האט זיך ניט פארגעשטעלט אנדערש אז ווי קאן אנ־דערש זיין. דער דאזיגער, באמת באנאב־טער טאלאנט האט זיך מיט יעדען אויי־גענבליק דערהויבען. איך האב געוואלט זיך דערמאנען דעם זעלבען גאלדענבורג'ן אין זיינע שונד־דראלען וואס האבען זיך איינגענעמען אין זיין טאלאנט די "שיר השירים" און די "קאבארעט זינגערס" און האב עס ניט געהאנט זיך דערמא־נען. דער זכות פון זיין ראלע איז קונסט טעאטער האט אלץ אפגעווישט, האט אלץ אלע זיינע זינד געגען זיין טאלאנט, צור־געדעקט.

מארים שווארץ האט געשפילט דעם איד, ליידענדיג און פאר'עקשנ'ט. עס איז א גלוטשיגע ראלע געווען מיטצוריידען מיט זיך, מאכען גלויבען צו זיך דורך שלעכטע טאטען, דורך פארקערטע וועגען. דא וואו אינטריגע וועדט באראכטינט. דאס איז ניט בלויז די שטימונג ביי א אידי־דישן עולם, נאר ביים מענשליכען גע־פיהל בכלל. דער איד, אדער דער האל־בער איד אין איהם האט געדעקט אי זיין קריסטליכע האלב אפשטאמונג אי זיין הויכען ראנג אלס פירשטליכער בעל יועץ.

עס איז פאראן א גלוטשיג סצענע אין דער פיעסע, ביי ש. אנ—סקי אין זיין נ"ט פארענדיקטער דראמע "טאג און נאכט". איז דא אן עהנליכע אדער כמעט די זעלבע סצענע, דאס איז בעת די מיטער דערציילט איהר זון, אז דער טאטע זיינ־נער איז א פרעמדער, ניט קיין איד. ביי אנ—סקי'ן איז עס שרייענדיג. זי דער־ציילט דעם נאנעען סוד מיט אלע פאסי־רונגען. דארט איז עס נויטיג צו דער האנדלונג, דא איז עס אויך נויטיג, אבער איין שטריך, א וואונקג אן מען דער־פילט די גאנצע אויסטריינונג, עס ווערט שעפטלט אין גרויס, אז דער פאטער זיינער איז דער און דער פירשט און זי זייל דער־ציילען די סיבה (ווי ביי אנ—סקי'ן) אבער א ווארט וואס פאלט אריין פון אן אנדע־רען: "גענוג! נאר גאט אין דיין שופט און פאר איהם דארפסטו דערציילען". פיהלט מען ווי א טיפער פיין איז דערשטיקט גע־ווארען און כאטש מען ווייסט ניט וואס דער פיין איז, מיינט מען זיך איהם און די טראגעדיע פון איד זוס ווערט שארפער געצייכענט דוקא פון דעם ניט אויסגעזאגטען גאנצען סוד.

קליידער, קאסטיומען, לוקסוס, פראכט, פארשווענדערישער גלאנץ, מאניער, אלץ מיט דער ברייטער האנט, אלץ ספעציעל גענייט, געמאכט דאס אלץ, שטרייכט אונטער א גרויסע קונסטלערישע פארשטע־לונג און דאס צייכענט א מאראלישען ער־פאלג פון אזא קולטור אינסטיטוציע ווי עס איז דאס אידישע קונסט טעאטער.

* * *

אין זעלבען קונסט טעאטער האב איך מיט עמליכע טעג שפעטער שוין בייגע־וואיינט די ערעמיעסע פון א נייער פיע־סע, פון דעם יונגען אויסגעפרובטען דראמ־מאטורג, דר קאמעדיען שרייבער חנא גאטעספעלד, די פיעסע הייסט "מלאכים אויף דער ערד".

מארים שווארץ האט געמיינט, אז נאך דער שווערער, שטימונגספולער און אנגעלאדענער מיט אלראסגוטס פארשטע־לונג פון "איר זוס" וועט ניט שאדען צו געבען א פיעסע פון א לייכטען ישאנער, א שמייכלענדיגע און פארוואס ניט קיין לאבערנדיגע?

חנא גאטעספעלד איז א טאלאנטפו־לער אמעריקאנער דראמאטורג, איך זאג אמעריקאנער, ווייל דא כאפט ער זייער גוט אויף די זיי, פעליטאניס־ניש איינפעלעריש. אויסער אמעריקע, נאך בעסער געזאגט, אויסער ניו־יארק, האבען שוין זיינע פיעסען ניט וועדט, חוץ זיין קאמעדיע "גוואלד — וועס שמארבט ער?" האט מען טאקע זיינע פיעסען אין דער וועלט ניט געשפילט. ווען ער שרייבט פאר א רעווין טעאטער, וואלט ער געווען א גוואלדיגער געווינס.

זיין פיעסע "אמעריקאנער חסידים" וואס איז פאר צוויי יאהרען געגאנגען ביי שווארצ'ן איז געווען ערפאלגרייך. פאר־א־יאהרען איז זיין פיעסע "פרנסה" גע־גאנגען מיט נאך א גרעסערען דערפאלג ביי די ווייל־נער. די פיעסע "מלאכים אויף דער ערד" איז שטארק ניט קיין גערא־טענע. דאס ווארט ניט גערעטענע איז דער ריכטיגסטער אויסדרוק, ווייל די סיטואציעס, די האנדלונג און דער סיפור המעשה איז אן אויסגעטראכטער, א קאמ־בעניטרעפ.

עס האט געקאנט זיין א שארזש פיע־סע (ווי "אמעריקאנער חסידים") אויף דער געוועלשאפט, אבער דאס איז עס ניט. דאס איינציגע אינטערעסאנטע איז דער פראלאג, א סטיליזירטער גהנים מיט מאדערנע איינריכטונגען ווי טעלעפאן, גראמאפאנען, מאניקור־ הייזער און קאנ־צערט זאלען. פארשטייט זיך, אז דא שפילט א גרויסע, אויב ניט די גרעסטע ראלע טאקע דער איינענער ברוך אראנסאן מיט זיינע דעקאראציעס. אן דעם, וואלט אפילו דער פראלאג אויך ניט געווען אינ־טערעסאנט.

ביי די אידען אין קיטשנער

א שעהנע פארשטעלונג פונ'ם גרינעם ווינקעל אין קיטשנער לטובת דער שול „ בית יעקב"

זונטאג דעם 19־טען יאנואר, 7.30 אוועגס, איז געגעבען געווארען די ערשטע פארשטעלונג פאר'ן ווינטער סעזאן "דער דארפס יונג" פון לעאן קאברן, אויפגע־פירט דורך די פאלגענדע פערזאנען מיט דער מיטהילף פון מר. ז. מיגדאל, סעק. פון בית יעקב שוהל און מר. לאפעל:

דער דארפס יונג — מר. מילראד.
זיין פאטער ישעה — מר. דינער.
זיין מוטער פרומע — מיס ראזען.
נחום, זיין פעטער — מר. ראזמאן.
חילה'לע, זיין טאכער — מיס דזשאזעף.
ה' הערש־בער, דער פארוואלטער — מר. אברהם פיש.
זלמן, א משרת, א פישער יונג — מר. אהרון פיש.
כאציע, א פישער, א פרומער — מר. ברוין.
דער בעל הבית פון די פישער — מר. פייפערניק.
פראקאפ, א פויער — מר. דינער.
נאטאשא, זיין אייניקעל — מיס ראזא פיש.

זייער שיין איז געווען מר. מילראד אין זיין ראלע אלס "יענקעל בוילע". מען האט געזעהן אין זיין שפילען א שיינע אויפפאסונג, און א פארשטענדיגונג אלויסצורייננען פאר'ן פובליקום דעם טיף פון א דארפס יונג, מיט זיין פראסט־קייט און אבערגלויביגקייט. דעם גאנצען אינגעליכען קאמף, וואס ער האט אפגע־שפילט אזוי בולט אין זיין שפילען, אזוי רעאליסטיש און פיין איז געווען זיין האלטונג אויף דער ביגעה. אז עס האט זיך גארניט געגלויבט אז פאר אונז שטייט אן אמאטאר, ניט קיין געשולטער אר־טיסט.

דאס זעלבע כמעט קען מען זאגען וועגען נאטאשא'ן, וואס עס איז געשפילט געווארען דורך מיס ראזא פיש.

זי האט אויסגעבראכט מיט אזוי פיעל לעבען און חן די ראלע פון נאטא־שא'ן, אז מען האט זי שטורמדיג אפגע־דירט אין פארשידענע מאמענטען אין מיטען שפילען, פאר איהר לעבעדיגקייט און חנ'עוודיגקייט, וואס עס איז זייער שווער פאר א שטארטישער מיידעל אזוי געניי און פינקטליך פארשטעלען.

מר. דינער, אלס יענקעל'ע פאטער און נאכהער אלס דער זיידע פון נאטאשא'ן, פראקאפ, איז געווען זייער שיין, און מען האט געזעהן פאר זיך א מענש, וועלכער איז שוין איינינג מאל געשטאנען אויף דער ערד" איז שטארק ניט קיין גערא־טענע. דאס ווארט ניט גערעטענע איז דער ריכטיגסטער אויסדרוק, ווייל די סיטואציעס, די האנדלונג און דער סיפור המעשה איז אן אויסגעטראכטער, א קאמ־בעניטרעפ.

עס האט געקאנט זיין א שארזש פיע־סע (ווי "אמעריקאנער חסידים") אויף דער געוועלשאפט, אבער דאס איז עס ניט. דאס איינציגע אינטערעסאנטע איז דער פראלאג, א סטיליזירטער גהנים מיט מאדערנע איינריכטונגען ווי טעלעפאן, גראמאפאנען, מאניקור־ הייזער און קאנ־צערט זאלען. פארשטייט זיך, אז דא שפילט א גרויסע, אויב ניט די גרעסטע ראלע טאקע דער איינענער ברוך אראנסאן מיט זיינע דעקאראציעס. אן דעם, וואלט אפילו דער פראלאג אויך ניט געווען אינ־טערעסאנט.

איד־ישע נייעס פון יענער זייט ים

ארויסגענומען פון דער אידיש־אייראפעאישער פרעסע.

צווילינג האט זיך געלאזט מל זיין צו זיבען יאהר

פון אנטווערפען שרייבט מען:

דאנערשטאג, דעם 26־טען דעצעמ־בער, איז פארגעקומען אין אנטווערפען א סענסאציאנעלער בדית ביי א היגען איינוואוינער, ה' פ., ער האט מל געווען זיינע צוויי איינגלאך, א צווילינג, וואס זענען שוין אלט 7 יאהר.

די מוטער פון די קינדער איז געווען א האלענדערקע. נאך דער חתונה מיט ה' פ. האט זי זיך פנייר געווען. ווען דער צווילינג איז געבוירען געווארען האט מען זיי ניט געעקענט מל זיין אין האלאנד, צו־ליעב דעם, וואס די מוטער איז א האלענ־דערקע, וואס האט זיך מגייר געווען, און אין אזא פאל פארווערהרען די האלענדי־שע געזעצען מל צו זיין די קינדער.

די עלטערען האבען דעריבער ערשט איצט, אין אנטווערפען, באשלאסען מל זיין די קינדער. דער מוהל איז געווען ה' סוואן.

עס איז געווען אנוועזענד א צוויי־טער מוהל, דער שוחט ר' יעקב.

די איינלאך, וואס האבען ניט גע־האט קיין חשק צו בלייבען גויים, זענען גענאנגען צו דער מילה אפעראציע נאכן ענטשלאסען, און מיט מוט. מען האט זיי איינגענעמען א נארקאטיש מיטעל, וואס האט זיי לכתחילה ניט געלאזט פיהלען דעם וועהטאג, באלד אבער האבען זיי דערשפירט דעם ריכטיגען טעם צו זיין א איד, און אנגעהויבען מאכען די אמת'ע יעלות...

די אנטווערפענער אידישע קהלה האט זיך אלזא פארגרעסערט מיט נאך צוויי נפשות...

א מערדערן צוליעב אונפאר־זיכטיגקייט

פון ווארשא מעלדעט מען וועגען פאלגענדען אינטערעסאנטען פאל:

די אידישע פרוי־מאריא לאנדוי, פון פראנצישקאנער נאס, איז געווען עטליכע טעג נאך קימפעט, און זי האט דאס נייע געבוירענע קינד געהאלטען אין א וועגע־לע. צוליעב דער גרויסער היץ וואס איז דאמאלס געווען, האט פרוי לאנדוי, האל־טענדיג דאס קינד אויף דער האנט, ארויסגעפאהרען מיט'ן וועגעלע אויפ'ן באלקאן, וועלענדיג דארט אריינלעגען דאס קינד אין וועגעלע אריין.

אויפ'ן באלקאן איז געלעגען א ברעט, און אויפ'ן ברעט זענען געשטאנען צוויי בלומען טעפ.

נראד האט פרוי לאנדוי זיך אנגע־שטויסען אן דער שוועל פון באלקאן, צו־ליעב וואס דאס וועגעלע האט אויך א שטויס געטאן דאס ברעט, און די צוויי בלומען טעפ זענען אראפגעפאלען אויפ'ן הויף. איין בלומען טאפ האט געטראפען אין קאפ דעם פינף יאהריגען מרדכי פער־סטענבערג, וואס האט זיך געשפיעלט דארט אויפ'ן הויף מיט נאך קינדער, און נאך איינינג שטונדען איז דאס אומגליק־ליכע קינד געשטארבען.

פרוי לאנדוי איז דארדורך אנגעקלאגט געווארען אין גריכט פאר טויטען אויס אונפארזיכטיגקייט דאס קינד, און איצט איז פארגעקומען איהר פראצעס אין ווארר־שאווער קריין גריכט.

די אנגעקלאגטע פרוי, א שטארק דע־נערוויזיטע, האט מיט שטיקענדע טרעה־רען אין האלז, קוריץ ערקלערהרט, אז זי איז ניט שולדיג אין דעם צופאל מיט'ן קינד, ניט קוקענדיג דערויף וואס פון יע־נעם טאג זענען שוין פארביי 6 חדשים.

איז דער יונגסטער רבי אויף דער וועלט

פון מונקאטש שרייבט מען:

נאך דער פטירה פון סאסאווער רבי אין לאנדאן, איז זיין עלטסטער זוהן, דער 17 יאהריגער שמחה'לע, אויסגערופען גע־ווארען אלס רבי, און ער זיצט אויף דעם כסא הרבנות פון זיין פאטער ז"ל.

דער יונגער רבי שמ'ט אלס עילוי, און האט שוין צווישען די אידען גרויס אנזעהן.

ווי מען ניט איבער, קומט דער יונ־גער 17 יעהריגער רבי איצט צו נאסט צו זיין זיידען, דעם זשיראשטאווער רבי, דער גאון רבי מנשה איינבנשטיין, קיין מונקאטש, און וועט דאן קומען קיין לעמד בערג.

דערגאנגען א מיאוסען סוד צווישען מאן פרוי צוליעב א חלום

אין וואַרשא האט פאסירט אזא גע־שיכטע:

אויף גראניטשנא 7, האט יאהרען־לאנג געוואוינט דער זקן ר' יצחק איינ־בינדער, דאס איז געווען א איד ניט קיין גרויסער למדן אבער נאר אן עהרליכער און אפגעהיטענער איד.

מיט א צייט צוריק איז דער דאזיי־גער איד אוועק צו הרב ריאטשעוואל און זיך געקלאגט: ער האט ניט קיין איבע־ריג נחת פון זיינע קינדער, וועלכע נעהען ניט אין אידישען וועג, און ער וואלט וועי־לען, אז דער רב זאל איהם שאפען א יונגערמאן, פאר געלט נאטירליך, וואס קאן זי דעם אומגליק ביז היינטיגען טאג ניט פארגעסען.

די דיענסט פון דער אנגעקלאגטער, וואס איז געווארען פארהערט אלס עדות, האט ערקלערהרט, אז פרוי לאנדוי איז נאך דעם געבורט געווען אויסערגעוועהנליך דענערוויזיר, זי פלעגט ארויסלאזען פון די הענט גלעזער און טעלער, און יענעם טאג איז פרוי לאנדוי געווען גאר שטארק אויפ־גערעגט, ווייל איהר קינד האט זיך ניט גוט געפיהלט.

דער פארטיידיגער, אדוואוואקאט גע־לערנטער, האט אנגעוויזען, אז דא איז פארגעקומען אן אומגליקליכער צופאל, דורך דעם פארהאלטען זיך ביי דער שוועל איז די באשולדיגטע אליין באדראהעט געווען ארויסצולאזען איהר אייגען קינד פון דער האנט. דער פארטיידיגער האט דעריבער פארלאנגט די אנגעקלאגטע פרייצושפרעכען.

דאס געריכט האט אנערקענט אז פרוי לאנדוי איז אונשולדיג, און זי פריי־געשפראכען.

שעהנע חתונות פון 2 יתומות אין לעמבערג

פון לעמבערג שרייבט מען:

זעהר אינטערעסאנטע צוויי חתונות האבען געפייערט צוויי בתי יתומים אין לעמבערג, וועלכע האבען געפיהרט צו דער חופה אין זייערע יתומים הייזער דערצוי־גענע יתומות.

אין בית יתומים פון דער קהלה אויף יאנאווסקא גאס, האט זונטאג 6 אזייגער אוועגס חתונה געהאט א יתומה, וואס איז דארט ערצויגען געווארען פון איהרע יונג־סטע יאהרען.

ער האט געהאלטען וואר, און איצט צאהלט דער זוהן געלט א יונגעגמאן, ער זאל לערנען „משניות" פאר דער נשמה פון זיין טאטען.

א מאמע באגעגענט איהר געשמ־דטע טאכטער

פון ווילנא מעלדעט מען:

דא האט פאסירט א טרויעריגער פאל. פאר'ן קלויסטער אויף יאן גאס איז פארבייגעגאנגען א אידישע פרוי. פלוצ־לונג האט זי דערזעהן ארויסגעהן פון קלויסטער א יונגע דאמע. די פרוי האט א געשריי געטאן: „ברייגדעל מיין קינד" און איז געפאלען אין חלשות.

דאס פריילין איז גלייך פארשווא־נדען געווארען. נאכדעם ווי מען האט די פרוי אפגעמינטערט האט זי דערצעהלט, אז איהר טאכטער איז מיט דריי יאהר צוריק פארשווא־נדען געווארען, עס איז דאן געווען צוויי טעג פאר דער טאג־טער'ס חופה. זי האט דעם חתן ניט גע־וואלט און אוועק פון שטוב, און לויט ווי מען האט זיך שפעטער דערוואוסט, האט זי זיך געהאט פארלייבט אין א קריסט־ליכען יונגעגמאן, אין אז אוועק מיט איהם. דאס זוכען דאס פריילין האט דער־ווייל קיין רעזולטאט ניט געבראכט.

א שרעקליכער טעות אין אן אפטייק מיט א אידישע פרוי

אין וואַרשא האט פאסירט אזא פאל:

אברהם אטלאסבערג, א סטודענט פון מעדיציניש־ן פאקולטעט אין וואַרשא, איז געקומען אין אפטייק און זיך געהייי־סען געבען אוטלעריאנע וואסער, וואס ער האט בעדארפט פאר זיין מוטער אויף צו שווענקען דעם האלז.

אין דער אפטייק האט מען אהם אנגעגאסען א פלעשעלע אין אויפגעקלעבט דערויף אן עטיקעט „וואדא אוטלעריא־נא".

ווען אטלאסבערג'ס מוטער האט זיך אויסגעשווענקט דאס טויל און דעם האלז, האט זי דערפיהלט א שטארקען ברענענ־דיגען וועהטאג, און דער זוהן האט צו זיין שרעק דערזעהן, אז די מוטער האט זיך אפגעבריהט דאס טויל און דעם האלז.

עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז אין פלעשעלע איז ניט געווען קיין אוטלעגי־אנע וואסער, נאר אמאניאק.

דער סטודענט האט דער מוטער גע־נעבען די ערשטע מעדיציניש הילף, און דאס פלעשעלע מיט'ן איבערגעבליבענעם אמאניאק האט ער אוועקגעטראגען אין דער פאליציי, וואו מען האט וועגען דעם שרעקליכען טעות פון דער אפטייק צו־גוריפגעשטעלט א פראטאקאל.

אן אומפארטייאישע אדער אן אנטי פאר־טייאישע ארגאניזאציע

(פארזעצונג פון פיידוש 4)

צענטרעאלען אידעאל אבער וועט קיין שום קולטורעלע אנשטרענגונג, אפילו די בעסט געמיינט קיין שום האפט ניט האבען.

איז דאס אפשר ניט גענוג קלאהר? דארף מען אפשר ברענגען ביישפיעלען?

די אנפיהרער פון דער קולטור גע־זעלשאפט וועלען טאן א גוטע זאך, ווען זיי וועלען זיך ווענען אט דעם פראבלעם אביסעל ערנסטער פארטראכטען!

אידישע נייעס פון יענער זייט ים

ארויסגענומען פון דער אידיש־אייראפעאישער פרעסע.

צווילינג האט זיך געלאזט מל זיין צו זיבען יאהר

פון אנטווערפען שרייבט מען:

דאנערשטאג, דעם 26־טען דעצעמ־בער, איז פארגעקומען אין אנטווערפען א סענסאציאנעלער בדית ביי א היגען איינוואוינער, ה' פ., ער האט מל געווען זיינע צוויי איינגלאך, א צווילינג, וואס זענען שוין אלט 7 יאהר.

די מוטער פון די קינדער איז געווען א האלענדערקע. נאך דער חתונה מיט ה' פ. האט זי זיך מגייר געווען. ווען דער צווילינג איז געבוירען געווארען האט מען זיי ניט געעקענט מל זיין אין האלאנד, צו־ליעב דעם, וואס די מוטער איז א האלענ־דערקע, וואס האט זיך מגייר געווען, און אין אזא פאל פארווערהרען די האלענדי־שע געזעצען מל צו זיין די קינדער.

די עלטערען האבען דעריבער ערשט איצט, אין אנטווערפען, באשלאסען מל זיין די קינדער. דער מוהל איז געווען ה' סוואן.

עס איז געווען אנוועזענד א צוויי־טער מוהל, דער שוחט ר' יעקב.

די איינלאך, וואס האבען ניט גע־האט קיין חשק צו בלייבען גויים, זענען גענאנגען צו דער מילה אפעראציע נאכן ענטשלאסען, און מיט מוט. מען האט זיי איינגענעמען א נארקאטיש מיטעל, וואס האט זיי לכתחילה ניט געלאזט פיהלען דעם וועהטאג, באלד אבער האבען זיי דערשפירט דעם ריכטיגען טעם צו זיין א איד, און אנגעהויבען מאכען די אמת'ע יעלות...

די אנטווערפענער אידישע קהלה האט זיך אלזא פארגרעסערט מיט נאך צוויי נפשות...

א מערדערן צוליעב אונפאר־זיכטיגקייט

פון וואַרשא מעלדעט מען וועגען פאלגענדען אינטערעסאנטען פאל:

די אידישע פרוי־מאריא לאנדוי, פון פראנצישקאנער נאס, איז געווען עטליכע טעג נאך קימפעט, און זי האט דאס נייע געבוירענע קינד געהאלטען אין א וועגע־לע. צוליעב דער גרויסער היץ וואס איז דאמאלס געווען, האט פרוי לאנדוי, האל־טענדיג דאס קינד אויף דער האנט, ארויסגעפאהרען מיט'ן וועגעלע אויפ'ן באלקאן, וועלענדיג דארט אריינלעגען דאס קינד אין וועגעלע אריין.

אויפ'ן באלקאן איז געלעגען א ברעט, און אויפ'ן ברעט זענען געשטאנען צוויי בלומען טעפ.

נראד האט פרוי לאנדוי זיך אנגע־שטויסען אן דער שוועל פון באלקאן, צו־ליעב וואס דאס וועגעלע האט אויך א שטויס געטאן דאס ברעט, און די צוויי בלומען טעפ זענען אראפגעפאלען אויפ'ן הויף. איין בלומען טאפ האט געטראפען אין קאפ דעם פינף יאהריגען מרדכי פער־סטענבערג, וואס האט זיך געשפיעלט דארט אויפ'ן הויף מיט נאך קינדער, און נאך איינינג שטונדען איז דאס אומגליק־ליכע קינד געשטארבען.

פרוי לאנדוי איז דארדורך אנגעקלאגט געווארען אין גריכט פאר טויטען אויס אונפארזיכטיגקייט דאס קינד, און איצט איז פארגעקומען איהר פראצעס אין ווארר־שאווער קריין גריכט.

די אנגעקלאגטע פרוי, א שטארק דע־נערוויזיטע, האט מיט שטיקענדע טרעה־רען אין האלז, קוריץ ערקלערהרט, אז זי איז ניט שולדיג אין דעם צופאל מיט'ן קינד, ניט קוקענדיג דערויף וואס פון יע־נעם טאג זענען שוין פארביי 6 חדשים.

האט מר. אברהם פיש אויסגעפירט מיט פיעל חן און פארשטענדעניש.

כאציע. געשפילט דורך מר. ברוין, איז זייער א שווערע ראלע פאר א היינט־וועלטיגען יונגענגמאן אן ארבייטער צו שפילען די ראלע פון א פרומען, כמעט פאנאטישען אידעל. וואס אויף יעדער זאך האט ער א משעה פון קעלנער. עס איז זייער באוואונדערליך דאריבער, וואס מר. ברוין האט געהאט ערפאלג ארויסברייג־נענדיג דעם טיפ.

מיס ראזען, אלס די מוטער, מיס דזשאזעף, אלס חיה'לע, די כלה, מר. פייפערניק, אלס בעל הבית, און מר. אהרון פיש, אלס זלמן דער פישער־יונג, זענען געווען אויך צימליך גוט, נעמענדיג אין אנבאטראכט די בינע פונ'ם האל, וועלכע איז גרויס ד' על ד' און עס איז